

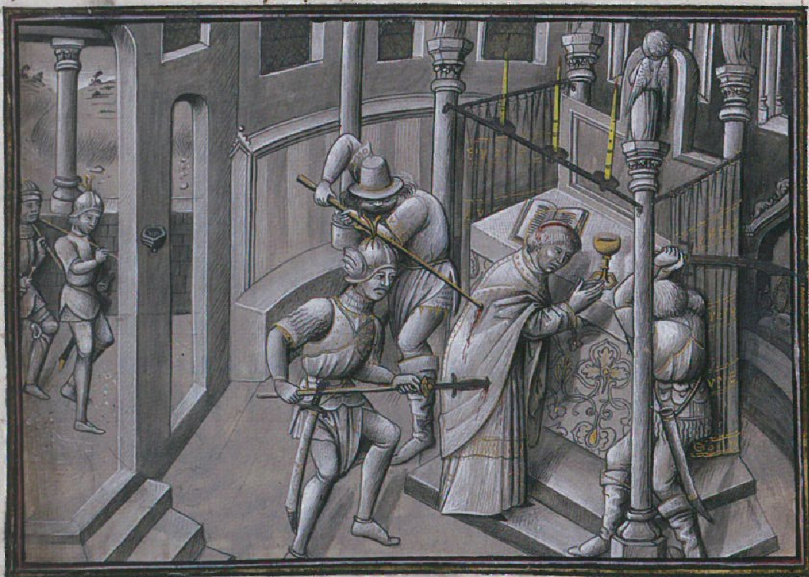
Meesterlijke Middeleeuwen
Miniaturen van Karel de Grote
tot Karel de Stoute | 800-1475

Waanders Uitgevers, Zwolle

Davidfonds/Leuven

fortune es aultres dyces et es femmes tres maleure.
Et lors salome sa sœur absout tous ceulx que
 le roy auoit commande a occir. Venn en son origi
 nal seue matth. dist que herodes se occist d'un contel
 de quor il paroit la pome et que salome sa sœur
 occist les quifs ainsi comme il auoit ordonne.
 Et commença la vie saint thomas *De cantorbie.*

Thomas est expose abysme double et trenchie
 Il fu abysme et parfent en humilite come
 il apparut en la haue et en lauer les pies aux po
 ures double en prelacion cest en parole et en exe
 ple trenchie en sa passion.

Thomas de cantorbie quant il estoit ala
 court du roy d'engleterre il vey fau
 re aulcunes dyces contre sa religi
 on. si delassa la court et se mist

83 Légende dorée

Zuidelijke Nederlanden (Brugge), ca. 1460-1470. -
New York, The Pierpont Morgan Library, ms. M 672.

MANUSCRIPT Perkament; Frans; 114 fol.; 380 x 270 mm; 30 miniaturen; gotisch bastaardschrift.

INHOUD Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, van de proloog door de auteur tot aan Septuagesima-zondag. De *Legenda* in de Franse vertaling van Jean de Vignay (Het eerste van vijf delen. De vier andere worden bewaard in New York, Pierpont Morgan Library, ms. M. 673, 674, 675 en Mâcon, Bibliothèque municipale, ms. 3. Oorspronkelijk telde de reeks drie delen.)

BAND Moderne band.

HERKOMST Gerealiseerd voor Jean d'Auxy († 1474), ridder in de orde van het Gulden Vlies en kamerheer en raadgever van Filips de Goede (wapenschild op fol. 1); Charles de Banannes, heer van Palissade (1540-1552); Henriette de la Guiche, echtgenote van Louis de Valois, hertog van Angoulême (1598-1682); miniemenklooster van La Guiche (Saône-et-Loire) (fol. 1: "Ex bibliotheca minimorum guichiensuum"); verkoop Moreau (1835); Hertog van Ashburnham (1849); collectie Lebœuf de Montgermont (1914); bezit van de Pierpont Morgan Library in 1920.

BIBLIOGRAFIE Caswell 1985; Caswell 1993; Bousmanne 1997: 58-61, 281-283.

fol. 58r:

De moord op de heilige Thomas Becket

De Franse *Légende dorée* van Jacobus de Voragine plaatst de verluchter voor een uitdaging van formaat. Hij moet een indrukwekkende reeks heiligen afbeelden – plus een honderdtal apostelen, biechtvaders, martelaars en maagden – en mag daarbij niet vervallen in een routine die de kwaliteit van zijn werk naar beneden haalt en het geduld van de lezer op de proef stelt. Het boek in New York is slechts een fragment van een zeer luxueuze *Légende dorée*, die oorspronkelijk minstens 842 folio's telde van 40 bij 28 cm, verdeeld over drie zware boekdelen. Het schilderen van de talrijke tafereelen gebeurde door ten minste tien miniaturisten. Deze werkwijze had het voordeel dat de productietijd van het manuscript verkort werd en dat er een gezonde diversiteit was in stijl en compositie.

Deze verluchting stelt de marteldood voor van de heilige Thomas Becket, die in opdracht van koning Hendrik II op een beestachtige manier wordt doodgestoken in de kathedraal van Canterbury. Ze wordt toegeschreven aan de Meester van de Sapience, een van de anonieme kunstenaars. Voor het afbeelden van deze tragische episode heeft de verluchter ervoor gekozen zijn compositie te schilderen op een donker-grijze achtergrond. Door de figuren en het decor uit te

werken in tinten van grijs, oker, zwart en wit is hij erin geslaagd een schimmig licht te creëren met een groot dramatisch effect. De enkele – met de tijd zwart geworden – toetsen zilver in de glasramen moesten dat effect van nachtelijke kilte, het beeld van de nacht waarin 'alle katten zwart zijn', nog versterken. Sterke slagschaduwen maken de dreigende sfeer van een nacht met volle maan compleet. De kunstenaar gebruikt maar heel af en toe fellere kleuren. Enkele stippen helrood vestigen de aandacht op de tekens van het martelaarschap: hier het bloed dat uit de wonden gutst, elders het vuur van de marteling of de stigmata van de gelukzaligen. Het kikkerperspectief draagt bij tot het theatrale effect van de moordscène: hierdoor ontstaan er ruimtelijke vervormingen die perfect passen bij de sluwe en wrede moord.

De bijkomende versiering is zeer sober en blijft beperkt tot zwart-en-witte initialen op een gouden achtergrond, perfect in harmonie met de tekst en de centrale tekening. Deze grote eenvoud, die ook blijkt uit de brede lege marges van het manuscript, doet denken aan de esthetiek van de manuscripten die totstandkwamen in opdracht van Filips de Goede. Vergeten we niet dat Jean d'Auxy, de opdrachtgever van deze schitterende *Légende dorée*, in de entourage van de hertog vertoefde. Filips vertrouwde hem de opvoeding van zijn zoon, de latere Karel de Stoute, toe.

De Meester van de Sapience werkte waarschijnlijk in Brugge, in de voetsporen van Willem Vrelant en Loyset Liédet. Jean Caswell heeft twee andere manuscripten aan hem kunnen toeschrijven: een *Doctrine du disciple de sapience*, bewaard in München (Bayerische Staatsbibliothek, cod. gall. 28) en de *Trésor de sapience* van Brunetto Latini in Parijs (Bibliothèque nationale de France, ms. fr. 191), waarin hij de verluchting volledig voor zijn rekening nam. Het gaat waarschijnlijk om een zelfstandig werkend ambachtsman, die op verzoek zijn medewerking verleende aan producties waarvoor meerdere kunstenaars nodig waren.

DV